

Hasanlar Barajı (Düzce-Yığılca) ve Çevresinin Ballı Bitkileri

Neval GÜNEŞ ÖZKAN¹, Necmi AKSOY¹, Ahmet Salih DEĞERMENÇİ²

Özet

Bu çalışmada, Düzce-Yığılca yöresi civarında bal arısının (*Apis mellifera* L.) yararlanabilme potansiyeli bulunan ballı bitkiler sunulmuştur. Çalışma kapsamında Hasanlar Barajı (Düzce-Yığılca)'nın ballı bitkilerinin belirlenmesi, tanıtılması ve arıcılığa uygun alanların floristik zenginliğini ortaya konulması amaçlanmıştır. Alanda gerçekleştirilmiş olan flora çalışması sonucunda 537 takson belirlenmiştir. Bu taksonlar arasından nektar ve polen içeren bitkiler konuyla ilgili çalışmalar incelenerek tespit edilmiştir. Flora listesinin incelenmesi sonucunda 59 familyaya ait 207 taksonun, bal arısının yararlanma potansiyeli olan polen ve nektar özelliklerine sahip ballı bitki olduğu belirlenmiştir. Daha sonra ballı bitkilerin Latince ve Türkçe adları, yetiştikleri ortamlar, çiçeklenme süreleri ve arı tarafından kullanılan ürünleri (polen, nektar) verilmiştir. Alanın genel florasının %38'inin nektar ve polen içeren bitkiler olduğu saptanmıştır. Bu taksonlara bakıldığında 141 taksonun hem nektar hem de polen, 25'inin polen ve 26'sının nektar içerdiği tespit edilmiştir.

Bu bitki türlerinin familyalara göre dağılımına bakıldığında Fabaceae familyası 34 takson (% 16) ile ilk sırada yer almaktadır. Bunu Asteraceae familyası 22 takson (%11), Rosaceae familyası 21 takson (%10) ve Labiatae familyası 18 takson (% 9) ile takip etmektedir.

Alanda belirlenen ballı bitkilerin yaşam formlarına göre dağılımları ise şöyledir: 77 taksonla (%37) rozet yapraklılar (Hemikriptofitler, 60 taksonla (%29) ağaç ve çalılar (Fanerofitler), 53 taksonla (%26) tek yıllık bitkiler (Terofitler), 11 taksonla (%5) yarı çalılar ve çok yıllık otsular (Kamefitler) ve 5 taksonla (%2) soğanlı, yumrulu ve rizumlu bitkiler (Geofitler).

Anahtar Kelimeler: Yığılca, Ballı bitki, Nektar, Polen.

Melliferous Plants of Hasanlar Dam (Duzce-Yigilca) and Surroundings

Abstract

In this study, melliferous plants that can be used by the honey bees (*Apis mellifera* L.) were presented in Düzce-Yığılca region. The aims of this study are to determine and introduce melliferous plants of Hasanlar Dam (Yığılca-Düzce) and reveal the floristic diversity of suitable areas for beekeeping. As a result of flora survey, 537 taxa were determined in the region. Nectar and pollen containing plants among the plants were defined from the relevant literature review. From the investigation of the flora, 207 taxa belonging to 59 families were identified as melliferous plants which have potential to be used by bees for their pollen and nectar. Then each plant were described with their Latin and Turkish names, habitats, florescence times and products (nectar, pollen). It was determined that 38% of general flora in the field were melliferous plants that including nectar and pollen. It has been found that 140 taxa contain both nectar and pollen, 25 taxa contain pollen and 24 taxa contain nectar.

Fabaceae family was at the first place with 34 taxa (16%) according to distribution of taxa. It was followed by Asteraceae with 22 taxa (11%), Rosaceae with 21 taxa (10%) and Labiatae with 18 taxa (9%).

The plant life forms of Raunkiaer system are as follows: 77 taxa (37%) Hemicryptophytes, 60 taxa (29%) Phanerophytes, 53 taxa (26%) Therophytes, 11 taxa (5%) Chamaephytes and 5 taxa (2%) Geophytes.

Key Words: Yığılca, Melliferous plant, Nectar, Pollen.

Giriş

Bal, arıların bitkilerin polen ve nektarlarından ürettikleri tatlı bir üründür. Arıların kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları bal insanlar için de vazgeçilmez bir besindir (Anonim, 2015b; Özmen ve Alkın, 2006). Bileşiminde bulunan çeşitli vitaminler, mineraller, organik asitler ve enzimler nedeniyle sindirimi kolay, besleyici ve pek çok hastalığa karşı koruyucu ve tedavi edici özellik gösteren fonksiyonel bir gıdadır. Yapılan araştırmalarla balın hastalık ve

¹Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Botaniği ABD

²Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Amenajmanı ABD

enfeksiyonlara neden olan birçok mikroorganizmanın gelişimini engellediği, ülser ve diğer mide hastalıkları, kalp yetmezlikleri, çarpıntı, kemik hastalıkları, öksürük, alerji, bronşit, kansızlık, boğaz ağrısı, sinir hastalıkları, bazı cilt ve sinir sistemi hastalıkları gibi birçok hastalığın tedavisinde olumlu etkileri olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca kabızlığı giderdiği, vücuttaki kanı temizlediği, damarları genişlettiği ve kan dolaşımını kolaylaştırdığı, kalbi güçlendirdiği, yağ hazmını kolaylaştırdığı, yara ve yanıkları iyileştirdiği de belirtilmektedir (Özmen ve Alkın, 2006)

Arılar kendilerinin ve yavrularının besin ihtiyacını karşılamak için bitkilerden nektar ve polen toplayarak bal üretir. Polen arılar için dokuların yapımında kullanılan proteinin doğadaki tek kaynağıdır. Nektar ise enerji veren karbonhidrat kaynağıdır (Erdoğan ve Dodoloğlu, 2005; Anonim, 2016; Bakan, 2009; Özhatay ve diğ., 2010).

Bir bitki evcilleştirilmiş bal arısı tarafından hasat edilebiliyorsa bal yapan bitki ya da ballı bitki olarak sınıflandırılır. Arılarla bitkilerin birçoğu arasında mutualizmin çok güzel bir örneği gözlenmektedir. Arı bitkiden besin olarak nektar ve polen, kovadaki boşlukları doldurmak için ise propolis elde ederken; bitki de dölllenme için zorunlu olan tozlaşmanın gerçekleştirilmesi bakımından arıdan faydalanır. Bu iki organizmanın da karşılıklı yarar sağladığı bir ortak yaşamdır (Anonim, 2015a).

Arıcılıktan yüksek verim sağlayabilmek koloni verimliliği, koloni gücü ve çalışkanlığının yanı sıra, nektar ve polen kaynaklarının çeşidine ve bolluğuna bağlıdır. Uygun üretim bölgelerinin ve bunların kapasitelerinin belirlenmesi, bitkisel kaynaklardan en üst düzeyde yararlanmayı sağlayacağı gibi, üretimi ve verimliliği de doğrudan etkileyecektir (Sıralı ve Deveci, 2002; Erdoğan ve ark., 2005).

Farklı ekosistem tiplerine sahip olan, Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan” olmak üzere üç farklı fitocoğrafik bölgenin kesişiminde bulunan ve çok çeşitli iklim tipleri ile jeomorfolojik özelliklere sahip olan ülkemiz hem ballı bitkiler hem de arı gen kaynakları bakımından oldukça zengindir (Çeliker, 2002; Atik ve ark., 2010; Kekeçoğlu ve ark., 2007, Özhatay ve diğ., 2010).

Kekeçoğlu (2007) Yığılca ilçesi arılarının kanat ve dil uzunlukları bakımından Türkiye ortalamasının çok üzerinde değerlere sahip olduğunu belirlemiştir. Dil uzunluğu, ön kanat uzunluğu ve arka kanat uzunluğunun Türkiye bal arıları için önemli derecede ayırt edici morfolojik karakterler olduğu ve bu karakterler bakımından Türkiye genelinden üstün olan yerel bölge arılarının, ıslah ve seleksiyon çalışmalarının ana materyalini oluşturacağı belirtilmektedir (Kekeçoğlu, 2007).

Yığılca bal arısının bazı fizyolojik ve verim özelliklerinin belirlendiği ve Anadolu ve Kafkas ırkı arılar ile karşılaştırıldığı bir diğer araştırma sonucunda; uçuş etkinliği ve polen toplama yeteneği bakımından gruplar arasında farklılık bulunmazken, yaşama gücü ve yüksek bal üretimi bakımından Yığılca arısının değerli bir genotip olduğu belirlenmiştir (Gösterit ve diğ., 2012).

Böyle önemli özelliklere sahip bir arı ekotipinin verimini arttırabilmek için bal yapımında kullanılabileceği bitkilerin de belirlenmesi gerekir. Bitki olmadan arıcılık yapılması düşünülemez. Dolayısı ile lokal flora çalışmaları arıcılık açısından da oldukça önemli bir yere sahiptir.

Arıcılıkta, istenen üretim ve ihracat rakamlarına ulaşılabilmesi için çözülmesi gereken bazı sorunlar mevcuttur. Erozyon kontrolü, mera ıslahı, orman bakımı gibi çalışmalarda arıcılık da göz önüne alınmalı, bal üretimi için önemli bitkilerin bu çalışmalarda kullanılmasına özen gösterilmelidir (Çeliker, 2002).

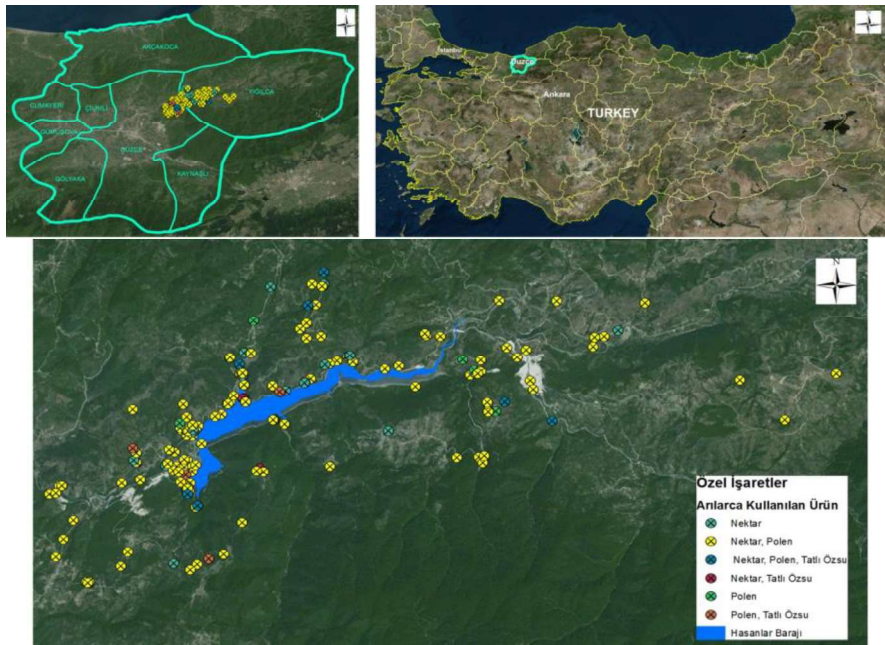
Floradaki çiçekli bitki türleri arasında, arılar için polen değeri yüksek olan tür sayısı ne kadar fazla ise polen toplama etkinliğinin de o oranda yüksek olduğu belirtilmektedir. Bal arılarının çalıştığı doğal florada bütün çiçekli bitki türlerini polen kaynağı olarak kullanmadığı, bir tercih söz konusu olduğu, genel olarak florada arılar için tercih edilen

çiçekli tür sayısının tüm çiçekli bitki türleri içerisinde oldukça düşük bir pay aldığı saptanmıştır (Baydar ve Gürel, 1998).

Bu çalışma ile Yığılca arısı tarafından bal yapmak için kullanılabilme potansiyeli bulunan, nektar ve polen içeren bitkiler ve alandaki yayılışları verilerek bu bitkilerin hangi bölgelerde yoğunlaştığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Böylece uygun üretim bölgeleri ortaya çıkarılmış olacaktır. Ayrıca hangi bitkinin polen, nektar veya her ikisini birden içerdiği liste halinde verilerek bitkisel kaynaklardan maksimum faydalanma sağlanmış olacaktır.

Materyal ve Yöntem

Hasanlar Barajı ve Küçük Melen Çayı Havzası, Düzce'nin kuzeydoğusunda Düzce Merkez -Yığılca ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. $30^{\circ} 51' 53''$ - $31^{\circ} 17' 57''$ doğu boylamları ve $40^{\circ} 43' 36''$ - $40^{\circ} 55' 10''$ kuzey enlemleri arasında yer almaktadır (Anonim, 1986-1995), (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma alanının genel görünümü

Hasanlar Barajı'nı içerisine alan Küçük Melen Çayı (Yığılca-Düzce) Havzası'nın ortalama yükseltisi 350-400 m civarında olup, dağlık kesimlerde yükseklik 1700 m'ye ulaşmaktadır (Görcelioğlu ve ark., 1999).

Hasanlar Barajı Batı Karadeniz ikliminin etkisinde bulunmaktadır. Ancak coğrafik yapısı dolayısıyla bu etki sınırlanmış ve farklı iklim karakterleri oluşmuştur. Araştırma alanı batısında Marmara ikliminin etkileri görülmektedir. Batı Karadeniz ikliminde diğer Karadeniz iklim tiplerine göre nispeten daha az yağış ile yaz ve kış aylarında daha düşük sıcaklıklar görülmektedir. Marmara iklimi ise, asıl Akdeniz iklimine göre daha soğuk kış, normal kar yağışı, daha sık don, daha hafif yaz kuraklığı ve buharlaşma, daha fazla nemlilik ve bulutluluk ile karakterize edilmektedir (Özyuvacı, 1999).

Araştırma alanına en yakın Düzce meteoroloji istasyonundan alınan verilere göre Düzce'nin ortalama sıcaklığı 13°C , ortalama yıllık yağış 840 mm'dir. Vejetasyon dönemi Nisan ayında başlamakta ve Ekim sonlarına kadar sürmektedir. Fakat çalışma sahaları ile Düzce ili arasında yaklaşık 200-700 m yükseklik farkı olduğundan toplam yağış fazla ve kışlar sert geçmektedir. Vejetasyon dönemi ise daha kısa sürmektedir.

Düzce havzasının büyük bir bölümü Mezozoik ve Senozoik yaşlı fliş serileri ile örtülüdür. Kil, kil taşı, kum taşı, çakıl taşı, marn ve yer yer kireç taşı ardalanmalarından

oluşan bu birimler genelde yeraltı suyu bakımından fakirdir. Bunun nedeni formasyonun killi olması sebebiyle yağış sularının derinliklere sızmadan yüzeysel akışla sel yatakları ve derelere ulaşmasıdır (Görçelioğlu ve ark., 1999).

2007-2008 yılları arasında yapılmış olan “Hasanlar Baraj Gölü (Düzce) ve Çevresinin Florası” isimli yüksek lisans tez çalışmasında saptanan bitkiler arasından polen ve nektar içerenler konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan ve yapılan çalışmalardan yararlanılarak belirlenmiştir (Anonim, 2015a; Anonim, 2015b; Anonim, 2015d; Anonim, 2016; Bilgen, 2004; Davis, 1965-1988; Grozeva, 2011; Güneş Özkan, 2009; Güneş Özkan ve Aksoy, 2013; Karaca, 2008; Özhatay ve diğ., 2010; Paschalis, 1997; Sıralı ve Deveci, 2002).

Bu çalışma kapsamındaki haritalar ArcGIS 10.4TM yazılımı kullanılarak elde edilmiştir.

Bulgular

Belirlenen Ballı Bitkiler ve Özellikleri

Bu çalışma sonucunda 59 familyaya ait 207 takson belirlenmiş ve alanın genel florasının %38’ inin ballı bitki olduğu saptanmıştır. Bu taksonlara bakıldığında 141 taksonun hem nektar hem de polen, 25’inin polen ve 26’sının nektar içerdiği tespit edilmiştir (Çizelge 1 ve Çizelge 2). Çizelge 2’de yer alan bazı bitkilerin polen ve nektar içerikleri hakkında bilgi edinilememiş, ancak konuyla ilgili yapılan diğer çalışmaların ballı bitkiler listelerinde yer aldıklarından bu çalışmaya da dahil edilmişlerdir.

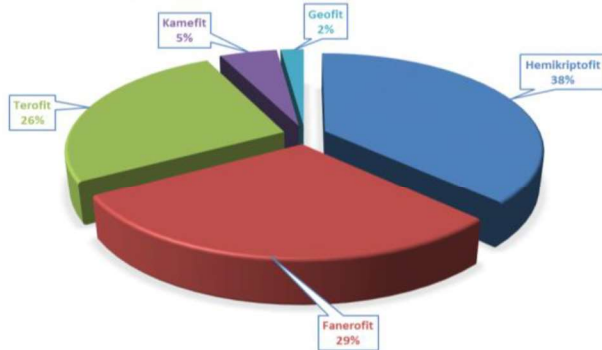
Çizelge 1. Araştırma alanında nektar ve polen içeren takson sayısı ve oranları

	Takson Sayısı	%	Sembol
Nektar-Polen	141	68	N-P
Polen	25	12	P
Nektar	26	13	N
Bilinmeyen	15	7	-

Bu bitki türlerinin familyalara göre dağılımına bakıldığında Fabaceae familyası 34 takson (% 16) ile ilk sırada yer almaktadır. Bunu Asteraceae familyası 22 takson (%11), Rosaceae familyası 21 takson (%10) ve Labiatae familyası 18 takson (% 9) ile takip etmektedir (Çizelge 2).

Alanda belirlenen ballı bitkilerin yaşam formlarına göre dağılımlarına bakıldığında ilk sırada 77 taksonla (%37) rozet yapraklılar (Hemikriptofitler) yer almaktadır. Bunu 60 taksonla (%29) ağaç ve çalılar (Fanerofitler), 53 taksonla (%26) tek yıllık bitkiler (Terofitler), 11 taksonla (%5) yarı çalılar ve çok yıllık otsular (Kamefitler) ve 5 taksonla (%2) soğanlı, yumrulu ve rizumlu bitkiler (Geofitler) izlemektedir (Şekil 2), (Çizelge 2).

TAKSONLARIN RAUNKIAER’İN YAŞAM FORMLARINA GÖRE ORANI (%)

Şekil 2. Çalışma alanında bulunan ballı bitkilerin Raunkiaer (1934)’in yaşam formlarına göre dağılımı

Çizelge 2. Araştırma alanında yayıllı yapan balılı bitkiler

Familiya	No	Bitki Türü	Türkçe Adı	Habitatı	Yaşam formu	Çiçeklenme Zamanı (Ay)	Arı tarafından kullanılan ürün
ACERACEAE	1	<i>Acer campestre</i> L. subsp. <i>campestre</i>	Akçağaç	Yol ve su kenarları	Fanerofit	4-5	Nektar, Polen
	2	<i>Rhus coriaria</i> L.	Derici sumacı	Açık alan	Fanerofit	6-7	Nektar, Polen
	3	<i>Daucus carota</i> L. subsp. <i>major</i> (Vis.) Arc.	Havuç	Yol kenarı	Hemikriptofit	6	Nektar, Polen
APIACEAE (UMBELLIFERAE)	4	<i>Daucus carota</i> L. subsp. <i>maritimus</i> (Lam.) Batt.	Havuç	Yol kenarı	Hemikriptofit	6	Nektar, Polen
	5	<i>Eryngium creticum</i> Lam.	Göz dikenli	Yol kenarı	Hemikriptofit	7-9	Nektar
ARALIACEAE	6	<i>Hedera helix</i> L.	Orman sarmaşığı	Yol kenarı, orman içi	Fanerofit	8-9	Nektar, Polen
ASCLEPIADACEAE	7	<i>Periploca graeca</i> L. var. <i>gracea</i>	İpek fidanı	Kayalık	Kamefit	4-7	Nektar
	8	<i>Aster leavis</i> L.	Saraypatı	Yol kenarı	Hemikriptofit	9	Nektar, Polen
ASTERACEAE (COMPOSITAE)	9	<i>Bellis perennis</i> L.	Koyun gözü papatya	Fındıklık, açık alan,	Hemikriptofit	3-8	Polen
	10	<i>Carduus acicularis</i> Bertol	Devedikeni	Yol kenarı	Terofit	4-6	Nektar, Polen
	11	<i>Carduus nutans</i> L. subsp. <i>nutans</i>	Devedikeni	Yol kenarı	Hemikriptofit	Bilinmiyor	Nektar, Polen
	12	<i>Centaurea calcitrapa</i> L. subsp. <i>calcitrapa</i>	Çobankaldıran	Yol kenarı, orman içi	Hemikriptofit	6-10	Nektar, Polen
	13	<i>Cichorium intybus</i> L.	Hindiba	Yol kenarı	Hemikriptofit	4-6	Nektar, Polen
	14	<i>Cirsium hypoleucum</i> DC.		Orman içi, Yol kenarı	Hemikriptofit	5-9	Nektar, Polen
	15	<i>Cirsium ligulare</i> Boiss.		Yol kenarı	Hemikriptofit	8-9	Nektar, Polen
	16	<i>Cirsium vulgare</i> (Savi) Ten.	Su dikenli	Yol kenarı, taşlık alan	Hemikriptofit	7-10	Nektar, Polen
	17	<i>Crepis sancta</i> (L.) Babcock	Tüylü hindiba	Meşe-karaçam ormanı	Terofit	2-8	Polen

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

ASTERACEAE (COMPOSITAE)	18	<i>Doronicum orientale</i> Hoffm.	Kaplan otu	Yol kenarı, nemli toprak	Hemikriptofit,	3-7	Nektar, Polen	
	19	<i>Matricaria chamomilla</i> L. var. <i>chamomilla</i>	Hakiki papatyaya	Nemli toprak	Terofit	3-4	Nektar, Polen	
	20	<i>Matricaria chamomilla</i> L. var. <i>recutita</i> (L.)	Hakiki papatyaya	Yol kenarı	Terofit	3-4	Nektar, Polen	
	21	<i>Senecio aquaticus</i> Hill. subsp. <i>erraticus</i> (Bertol) Matthews	Kanarya otu	Yol kenarı	Hemikriptofit	6-10	Nektar, Polen	
	22	<i>Senecio vulgaris</i> Waldst & Kit	Kanarya otu	Yol kenarı	Terofit	3-8	Nektar, Polen	
	23	<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill. subsp. <i>glaucescens</i> (Jordan) Ball	Eşek gevreği	Orman içi, açıklık	Hemikriptofit	3-8	Nektar, Polen	
	24	<i>Taraxacum bithynicum</i> DC.	Kara hindiba	Yol kenarı	Hemikriptofit	6-9	Nektar, Polen	
	25	<i>Taraxacum laevigatum</i> (Willd.) DC.	Kara hindiba	Yol kenarı	Hemikriptofit	6-10	Nektar, Polen	
	26	<i>Taraxacum serotinum</i> (Waldst. & Kit.) Poirlet	Aslan dişi	Meşe-karaçam ormanı, açıklık,	Hemikriptofit	6-10	Nektar, Polen	
	27	<i>Tussilago farfara</i> L.	Öksürük otu	Yol kenarı, tarla	Hemikriptofit	3-4		
	28	<i>Urospermum picroides</i> (L.) F.W. Schmidt	Dikenli teke sakalı	Yol kenarı	Terofit	3-6	Nektar, Polen	
	29	<i>Xanthium spinosum</i> L.	Küçük pıtrak, Dikenli sısaca otu	Yol kenarı	Terofit	8-10	Polen	
	30	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Geartner subsp. <i>glutinosa</i>	Adi Kızılağaç	Dere kenarı	Fanerofit	4	-	
	31	<i>Anchusa officinalis</i> L.	Sığır dili	Yol kenarı, fındıklık	Hemikriptofit	4-7	-	
	32	<i>Cynoglossum officinale</i> L.	Köpek dili	Yol kenarı	Hemikriptofit	3-7	Nektar, Polen	
	BETULACEAE							
	BORAGINACEAE							

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

		Engerek otu	Seyrek maki,	Hemikriptofit	5-8	Nektar, Polen
BORAGINACEAE	33	<i>Echium italicum</i> L.	Tarla kenarı, orman içi, açık alan	Hemikriptofit	5-8	Nektar, Polen
	34	<i>Echium vulgare</i> L.	Adi engerek otu	Hemikriptofit	5-9	Nektar, Polen
	35	<i>Heliotropium europaeum</i> L.	Siğil otu	Terofit	6-9	Nektar
BRASSICACEAE (CRUCIFERAE)	36	<i>Barbarea vulgaris</i> R. Br.	Nicer otu	Hemikriptofit	4-5	Nektar
	37	<i>Brassica elongata</i> Ehrh.		Hemikriptofit	4-6	Nektar, Polen
	38	<i>Brassica nigra</i> (L.) Koch	Kara hardal	Terofit	3-5	Nektar, Polen
	39	<i>Brassica oleracea</i> L.	Lahana	Hemikriptofit		Nektar, Polen
	40	<i>Raphanus raphanistrum</i> L.	Yabani turp	Terofit	3-5	Nektar, Polen
BUXACEAE	41	<i>Buxus sempervirens</i> L.	Şimşir	Fanerofit	4-7	-
CACTACEAE	42	<i>Opuntia ficus-indica</i> (L.) Miller	Frenk inciri	Kamefit	4-7	Nektar, Polen
CAMPANULACEAE	43	<i>Campanula lyrata</i> Lam. subsp. <i>lyrata</i>	Lirat yapraklı çan çiçeği	Hemikriptofit	4-7	Nektar
CAPRIFOLIACEAE	44	<i>Sambucus nigra</i> L.	Mürver	Fanerofit	4-7	Nektar, Polen
CARYOPHYLLACEAE	45	<i>Silene conica</i> L.	Nakıl	Terofit	5-6	Polen
	46	<i>Silene dichotoma</i> Ehrh. subsp. <i>sibthorpiana</i> (Reichb.) Rech.	Nakıl	Terofit	4-8	Polen
	47	<i>Silene italica</i> (L.) Pers.	Nakıl, Yapışkanotu	Hemikriptofit	6-7	Polen
CISTACEAE	48	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill subsp. <i>media</i>	Kuş otu	Terofit	3-7	Polen
	49	<i>Cistus salvifolius</i> L.	Adaçayı yapraklı Laden, Taşgülit	Kamefit	3-5	Polen
CLUSIACEAE (GUTTIFERAE)	50	<i>Cistus creticus</i> L.	Pembe çiçekli Laden, Karagan	Kamefit	3-6	Polen
	51	<i>Hypericum calycinum</i> L.	Koyunkıran	Kamefit	5-8	Polen

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

CLUSIACEAE (GUTTIFERAE)	52	<i>Hypericum montbretii</i> Spach.	Kantaron	Yol kenarı, taşlık yamaç	Hemikriptofit	4-7	Polen
	53	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Birbirdelik otu	Yol kenarı, kayalık	Hemikriptofit	4-8	Polen
	54	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Tarla sarmaşığı, Mamıza	Orman içi açıklık, yol kenarı	Geofit	4-9	Nektar, Polen
CONVOLVULACEAE	55	<i>Convolvulus cantabrica</i> L.	Çalimsı sarmaşık	Yol kenarı, kayalık	Hemikriptofit	4-8	Nektar, Polen
	56	<i>Cornus mas</i> L.	Kızılçik	Açıklık	Fanerofit	3-6	Nektar, Polen
	57	<i>Carpinus betulus</i> L.	Gürgen	Yol kenarı, orman içi	Fanerofit	7-8	Nektar, Polen
CORYLACEAE	58	<i>Cucumis sativus</i> L.	Hiyar	Yol kenarı	Terofit	6-7	Nektar, Polen
CUCURBITACEAE	59	<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	Ardıç	Meşe- karaçam ormanı açıklık	Fanerofit	Bilinmiyor	-
CUPRESSACEAE	60	<i>Carex pendula</i> Hudson	Sarkık sapama	Su kenarı	Hemikriptofit	Bilinmiyor	Polen
CYPERACEAE	61	<i>Dipsacus laciniatus</i> L.	Fesçi tarağı	Tarla	Hemikriptofit	7-9	-
DIPSACACEAE	62	<i>Arbutus andrachne</i> L.	Sandal	Maki	Fanerofit	3-5	Nektar, Polen
	63	<i>Arbutus unedo</i> L.	Koca yemiş	Maki, yol kenarı	Fanerofit	10-11	Nektar, Polen
ERICACEAE	64	<i>Erica arborea</i> L.	Funda	Meşe ormanı kenarı	Fanerofit	3-7	Nektar, Polen
	65	<i>Rhododendron ponticum</i> L. subsp. <i>poniticum</i>	Mor çiçekli orman güllü	Orman kenarı	Fanerofit	3-8	Nektar
	66	<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	Sütlegen, Seher otu, Zehir otu	Yol kenarı	Terofit	2-6	Nektar, Polen
EUPHORBIAEAE	67	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L. subsp. <i>amygdaloides</i>	Sütlegen	Yol kenarı, fındıklık	Hemikriptofit	3-8	Nektar, Polen
	68	<i>Anthyllis vulneraria</i> L. subsp. <i>pulchella</i> (Vis) Bornm.	Kadın parmağı	Yol kenarı	Hemikriptofit	5-8	Nektar, Polen
FABACEAE (LEGUMINOSAE)	69	<i>Genista lydia</i> Boiss. var. <i>lydia</i>	Katırturmağı	Fındıklık, açık alan, yol kenarı	Kamefit	4-6	Polen

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

			Boyacı katırtmağı	Yol kenarı	Kamefit	4-7	Nektar, Polen
70	<i>Genista tictoria</i> L.		Sütlük mürdümüğü	Çayır, orman içi	Terofit	3-6	Nektar, Polen
71	<i>Lathyrus aphaca</i> L. var. <i>biflorus</i> Post.		Nohut mürdümüğü	Orman içi, açıklık	Terofit	4-5	Nektar, Polen
72	<i>Lathyrus cicera</i> L.		Mürdümük	Yol kenarı	Hemikriptofit	Bilinmiyor	Nektar, Polen
73	<i>Lathyrus laxiflorus</i> (Desf.) O. Kuntze subsp. <i>laxiflorus</i>		Sepik, Gazalboynuzu	Taşlık alan, açık alan	Hemikriptofit	4-9	Nektar, Polen
74	<i>Lotus corniculatus</i> L. var. <i>tenuifolius</i> L.		Çevrince	Yol kenarı	Terofit	3-5	Nektar, Polen
75	<i>Medicago minima</i> (L.) Bart. var. <i>minima</i>		Teknecik	Açık alan	Terofit	Bilinmiyor	Nektar, Polen
76	<i>Medicago orbicularis</i> (L.) Bart.		Çevrince	Meşe-karaçam ormanı	Terofit	3-4	Nektar, Polen
77	<i>Medicago turbinata</i> (L.) All. var. <i>turbinata</i>		Taş yoncası	Yol kenarı	Terofit	2-5	Nektar, Polen
78	<i>Melilotus indica</i> (L.) All.		Dikenli kayışkuran	Açık alan	Hemikriptofit	5-8	Nektar, Polen
79	<i>Ononis spinosa</i> L. subsp. <i>leiosperma</i> (Boiss.) Sirj.		Bezelye	Tarla kenarı	Terofit	4-5	Nektar, Polen
80	<i>Pisum sativum</i> L. subsp. <i>sativum</i> var. <i>arvense</i>		Yalancı akasya	Yol kenarı	Fanerofit	4-6	Nektar, Polen
81	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.		Dar yapraklı üçgül	Fındıklık	Terofit	3-4	Nektar, Polen
82	<i>Trifolium angustifolium</i> L. var. <i>angustifolium</i>		Sarı çiçekli üçgül, Yonca	Yol kenarı, orman içi, fındıklık	Terofit	2-4	Nektar, Polen
83	<i>Trifolium campestre</i> Schreb.		Çayır dutu	Yol kenarı, fındıklık	Hemikriptofit	3-9	Nektar, Polen
84	<i>Trifolium pratense</i> L. var. <i>pratense</i>		Ak üçgül	Dere kenarı	Hemikriptofit	3-9	Nektar, Polen
85	<i>Trifolium repens</i> L. var. <i>repens</i>						

**FABACEAE
(LEGUMINOSAE)**

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

FABACEAE (LEGUMINOSAE)	86	<i>Trifolium resupinatum</i> L. var. <i>microcephalum</i> Zoh.	Üçgül, Yonca	Açık alan	Terofit	5	Nektar, Polen			
	87	<i>Vicia cracca</i> L. subsp. <i>cracca</i>	Burçak, Kuş fiği	Açık alan	Hemikriptofit	7	Nektar, Polen			
	88	<i>Vicia hirsuta</i> (L.) S. F. Gray	Burçak, Fiğ	Orman içi, açıklık	Terofit	5	Nektar, Polen			
	89	<i>Vicia sativa</i> L. subsp. <i>nigra</i> (L.) Ehrh. var. <i>nigra</i>	Adi fiğ	Yol kenarı	Terofit	3-5	Nektar, Polen			
	90	<i>Vicia sativa</i> L. subsp. <i>nigra</i> (L.) Ehrh. var. <i>vegetalis</i> (Thuill) Ser. ex DC	Adi fiğ	Açık alan, maki,	Terofit	3-5	Nektar, Polen			
	91	<i>Vicia sativa</i> L. subsp. <i>incisa</i> (Bieb.) Arc. var. <i>cordata</i> (Wulfen ex Hoppe)	Adi fiğ	Yol kenarı, su kenarı	Terofit	3-5	Nektar, Polen			
	92	<i>Castanea sativa</i> Miller	Anadolu kestanesi	Orman içi, yol kenarı, fındıklık	Fanerofit	6-7	Nektar, Polen, Tatlı Özsu			
	93	<i>Fagus orientalis</i> Lipsky	Kayın	Orman kenarı, su kenarı, yol kenarı	Fanerofit	5	-			
	94	<i>Quercus cerris</i> L. var. <i>cerris</i>	Saçlı meşe, Türk meşesi	Orman içi, yol kenarı	Fanerofit	8-9	Polen, Tatlı Özsu			
	95	<i>Quercus hartwissiana</i> Steven	Istranca meşesi	Açık alan	Fanerofit	7-8	Nektar, Tatlı Özsu			
FAGACEAE	96	<i>Quercus frainetto</i> Ten.	Macar meşesi	Orman içi, yol kenarı	Fanerofit	5	Nektar, Tatlı Özsu			
	97	<i>Quercus petraea</i> (Mattuschka) Liebl. subsp. <i>iberica</i> (Steven ex Bieb) Krassin.	Sapsız meşe	Orman içi	Fanerofit	9-10	Nektar, Tatlı Özsu			
	98	<i>Quercus pubescens</i> Willd.	Tüylü meşe	Orman içi, yol kenarı	Fanerofit	9-10	Nektar, Tatlı Özsu			
	99	<i>Quercus virgiliana</i> Ten.	Yalancı tüylü meşe	Orman içi	Fanerofit	9-10	Nektar, Tatlı Özsu			

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

GENTIANACEAE	100	<i>Centaureum erythraea</i> Rafn. subsp. <i>erythraea</i>	Kırmızı kantaron	Nemli toprak açık alan	Terofit	5-8	Nektar, Polen					
	101	<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Herit subsp. <i>cicutarium</i>	İğnelik	Meşe- karaçam ormanı açıklık	Terofit	3-5	Nektar, Polen					
	102	<i>Erodium malacoides</i> (L.) L'Herit	İğnelik, Dönbaba	Yol kenarı, maki	Terofit	2-5	Nektar, Polen					
GERANIACEAE	103	<i>Geranium columbinum</i> L.	Uzun saplı turnagagası	Maki	Terofit	4-6	Nektar, Polen					
	104	<i>Geranium dissectum</i> L.	Turnagagası	Maki	Terofit	4-5	Nektar, Polen					
	105	<i>Geranium molle</i> L.	Yumusak itir	Kayalık, maki	Terofit	3-4	Nektar, Polen					
	106	<i>Geranium purpureum</i> Vill.	Küçük turnagagası	Fındıklık, kayalık	Terofit	3-4	Nektar, Polen					
	107	<i>Geranium rotundifolium</i> L.	Yuvarlak yapraklı itir	Yol kenarı	Hemikriptofit	3-5	Nektar, Polen					
JUGLANDACEAE	108	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Yol kenarı	Fanerofit	4-5	Polen, Tatlı Özsü					
	109	<i>Ajuga chamaepitys</i> L. subsp. <i>chia</i> (Schreber) Arcangeli	Bodur ot, Yer çamı	Açık alan	Hemikriptofit	3-10	Nektar					
LAMIACEAE (LABIATAE)	110	<i>Ajuga reptans</i> L.	Dağ mayasıl otu	Yol kenarı, açık alan	Hemikriptofit	3-6	-					
	111	<i>Clinopodium vulgare</i> L. subsp. <i>vulgare</i>	Yabani feslegen	Açık alan, yol kenarı	Hemikriptofit	6-9	Nektar					
	112	<i>Clinopodium vulgare</i> L. subsp. <i>arundanum</i> (Boiss) Nyman	Yabani feslegen	Nemli yamaç	Hemikriptofit	6-9	Nektar					
	113	<i>Lamium garganicum</i> L. subsp. <i>laevigatum</i> Arcang.	Ballıbaba	Dere kenarı	Hemikriptofit	4-8	Nektar, Polen					
	114	<i>Lamium purpureum</i> L. subsp. <i>purpureum</i>	Ballıbaba	Yol kenarı, fındıklık	Terofit	3-6	Nektar, Polen					
	115	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds. subsp. <i>typhoides</i> (Briq) Harley var. <i>typhoides</i>	İt nanesi, Tüylü nane	Yol kenarı	Hemikriptofit	6-10	Nektar, Polen					

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

		Filiskin, Yarpuz	Yol kenarı	Hemikriptofit	6-9	Nektar, Polen
	116	<i>Mentha pulegium</i> L.				
	117	<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>viride</i> (Boiss.) Hayek	Yol kenarı	Hemikriptofit	5-10	Nektar
	118	<i>Phlomis rousseliana</i> (Sims) Bentham	Yol kenarı, kayalık	Hemikriptofit	5-9	Nektar, Polen
	119	<i>Prunella vulgaris</i> L.	Yol kenarı	Hemikriptofit	5-9	Nektar
	120	<i>Prunella laciniata</i> (L.) L.	Seyrek maki, yol kenarı	Hemikriptofit	5-7	Nektar
	121	<i>Salvia sclarea</i> L.	Yol kenarı	Hemikriptofit	5-8	Nektar, Polen
	122	<i>Salvia verbenaca</i> L.	Açık alan, yol kenarı	Hemikriptofit	3-5	Nektar, Polen
	123	<i>Salvia verticillata</i> L. subsp. <i>verticillata</i>	Yol kenarı açık alan	Hemikriptofit	6-8	Nektar, Polen
	124	<i>Stachys cretica</i> L. subsp. <i>anatolica</i> Rech. fil.	Açık alan, yol kenarı, fındıklık	Hemikriptofit	4-9	Nektar, Polen
	125	<i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i> <i>Thymus longicaulis</i> C. Persl subsp. <i>longicaulis</i> var. <i>longicaulis</i>	Açık alan	Kamefit	6-8	Nektar, Polen
	126	Taş kekiği	Yol kenarı	Hemikriptofit	4-8	Nektar
	127	<i>Laurus nobilis</i> L.	Açık alan, yol kenarı	Geofit	3-5	Nektar
	128	<i>Ornithogalum pyrenaicum</i> L.	Nemli yamaç, yol kenarı	Geofit	5-6	Polen
	129	<i>Scilla bifolia</i> L.	Orman içi	Kamefit	3-6	Nektar, Polen
	130	<i>Smilax excelsa</i> L.	Yol kenarı	Fanerofit	5	Nektar, Polen
	131	<i>Linum bienne</i> Miller	Orman içi açıklık	Hemikriptofit	3-5	Nektar, Polen
	132	<i>Linum corymbulosum</i> Reichb.	Yol kenarı	Terofit	4-5	Nektar, Polen
	133	<i>Lythrum salicaria</i> L.	Seyrek maki, açık alan, su kenarı	Hemikriptofit	6-8	Nektar, Polen

**LAMIACEAE
(LABIATAE)**

LAURACEAE

LILIACEAE

LINACEAE

LYTHRACEAE

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

MALVACEAE	134	<i>Alcea pallida</i> Waldst. & Kit.	Yüksek hatmi	Yol kenarı	Terofit	6-10	Nektar, Polen
	135	<i>Althea hirsuta</i> L.	Gül hatmi	Kayalık	Hydrofit	4-6	Nektar, Polen
OLEACEAE	136	<i>Malva nicaeensis</i> All.	Ebegümeçi	Orman içi, yol kenarı	Terofit	4-6	Nektar, Polen
	137	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümeçi	Kayalık	Hemikriptofit	5-10	Nektar, Polen
	138	<i>Jasminum fruticans</i> L.	Yasemin	Kayalık	Fanerofit	5	-
	139	<i>Ligustrum vulgare</i> L.	Kurtbağrı	Maki, taşlık yamaç	Fanerofit	6	Nektar, Polen
	140	<i>Phyllirea latifolia</i> L.	Akçakesme	Açık alan, yol kenarı, yamaç,	Fanerofit	5	Polen
	141	<i>Epilobium hirsutum</i> L.	Yaktotu	Yol kenarı, kireçli sulak toprak	Hemikriptofit	7-9	Nektar, Polen
ONAGRACEAE	142	<i>Epilobium angustifolium</i> L.	Yaktotu	Yol kenarı	Hemikriptofit	6-8	Nektar, Polen
	143	<i>Epilobium lanceolatum</i> Seb&Mauri	Yaktotu	Yol kenarı, kayalık, açık alan	Hemikriptofit	5-7	Nektar, Polen
OXALIDACEAE	144	<i>Oxalis corniculata</i> L.	Ekşi yonca	Meş- karaçam ormanı açıklık, fındıklık	Terofit	3-8	Nektar, Polen
PAPAVERACEAE	145	<i>Fumaria officinalis</i> L.	Şahtere	Fındıklık,	Terofit	4-5	Nektar
	146	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Gelincik	Yol kenarı, maki	Hemikriptofit	3-8	Nektar, Polen
PLANTAGINACEAE	147	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Dar yapraklı sinir otu	Taşlık yamaç, açık alan	Fanerofit	4-10	Polen
PLATANACEAE	148	<i>Platanus orientalis</i> L.	Doğu çınarı	Orman içi, açıklık	Hemikriptofit	3	Polen, Tatlı Özsu
POLYGONACEAE	149	<i>Rumex acetosella</i> L.	Küçük kuzu kulağı	Yol kenarı	Terofit	5-8	Polen
	150	<i>Rumex pulcher</i> L.	Güzel labada	Taşlık yamaç	Hemikriptofit	5-7	Polen
PRIMULACEAE	151	<i>Anagallis arvensis</i> L. var. <i>arvensis</i>	Kırmızı fare kulağı	Dere kenarı	Terofit	3-9	Nektar, Polen
	152	<i>Anagallis foemina</i> Miller	Zehirli fare kulağı	Kayalık	Terofit	6-10	Nektar, Polen

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

PRIMULACEAE	153	<i>Primula vulgaris</i> Huds. subsp. <i>vulgaris</i>	Mart çiçeği, Çuha çiçeği	Fındıklık, orman kenarı	Hemikriptofit	3-6	-
	154	<i>Clematis vitalba</i> L.	Akasma	Orman içi, su kenarı, fındıklık	Fanerofit (trnmanıcı)	6-8	-
RANUNCULACEAE	155	<i>Ranunculus arvensis</i> L.	Tarla düğün çiçeği	Yol kenarı	Terofit	3-6	Nektar, Polen
	156	<i>Ranunculus ficaria</i> L. subsp. <i>bulbifera</i> (Marsden-Jones) Lawalree	Basur otu	Fındıklık	Geofit	3-4	Nektar, Polen
	157	<i>Ranunculus ficaria</i> L. subsp. <i>ficariiformis</i> Rouy & Fouc.	Basur otu	Fındıklık, yol kenarı	Geofit	3-4	Nektar, Polen
	158	<i>Ranunculus marginatus</i> d' Urv subsp. <i>trachycarpus</i> (Fisch. & Mey.) Azn.	Düğün çiçeği	Maki	Terofit	3-4	Nektar, Polen
	159	<i>Ranunculus muricatus</i> L.	Meyvesi dişli düğün çiçeği	Maki	Terofit	3-5	Nektar, Polen
	160	<i>Ranunculus neapolitanus</i> Ten.	Düğün çiçeği	Açık alan	Hemikriptofit	5-6	Nektar, Polen
RHAMNACEAE	161	<i>Paliurus spina- christii</i> Miller	Kara çalı	Maki	Fanerofit	5-7	Nektar, Polen
	162	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	Koyun otu	Açık alan	Hemikriptofit	5-9	Nektar
ROSACEAE	163	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Kiraz	Yol kenarı	Fanerofit	3-5	Nektar, Polen
	164	<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Mill.	Mahlep	Kültür	Fanerofit	3-5	Nektar, Polen
	165	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Ak diken, Geyik dikeni	Orman içi	Fanerofit	4-6	Nektar, Polen
	166	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>azarella</i> (Gris) Franco	Ak diken, Geyik dikeni	Açık alan, yol kenarı	Fanerofit	4-6	Nektar, Polen

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

167	<i>Crataegus pentagyna</i> Waldst & Kit ex Willdt	Ak diken, Geyik dikeni	Fanerofit	5-6	Nektar, Polen
168	<i>Fragaria vesca</i> L.	Dağ Çileği	Hemikriptofit	4-6	Nektar, Polen
169	<i>Malus sylvestris</i> Miller subsp. <i>orientalis</i> (A. Uglitzkich) Browicz var. <i>orientalis</i>	Elma	Fanerofit	7	Nektar, Polen
170	<i>Mespilus germanica</i> L.	Dağ muşmulası	Fanerofit	5-6	Nektar, Polen
171	<i>Prunus x domestica</i> L.	Erik	Fanerofit	3-4	Nektar, Polen Tatlı Özsü
172	<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	Çakal eriği	Fanerofit	3-4	Nektar, Polen
173	<i>Pyracantha coccinea</i> Roemer	Ateş dikeni	Fanerofit	4-6	-
174	<i>Pyrus communis</i> L. subsp. <i>caucasica</i> (Fed.) Browicz	Armut	Fanerofit	4-5	Nektar, Polen
175	<i>Rosa canina</i> L.	Yabani gül, Kuşburnu	Fanerofit	5-7	Nektar, Polen
176	<i>Rosa jundzillii</i> Besser	Gül	Fanerofit,	7-8	Nektar, Polen
177	<i>Rosa multiflora</i> Thunb.	Çok çiçekli gül	Fanerofit,	5-6	Nektar, Polen
178	<i>Rubus sanctus</i> Schreber	Böğürtlen	Fanerofit	6-8	Nektar, Polen
179	<i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>canescens</i>	Böğürtlen	Fanerofit	5-8	Nektar, Polen
180	<i>Sorbus domestica</i> L.	Bahçe üvezi	Fanerofit		Nektar, Polen
181	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	Kuş Üvezi	Fanerofit	5-6	Nektar, Polen
182	<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz var. <i>torminalis</i>	Akçaağaç yapraklı üvez	Fanerofit	5-6	Nektar, Polen

ROSACEAE

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

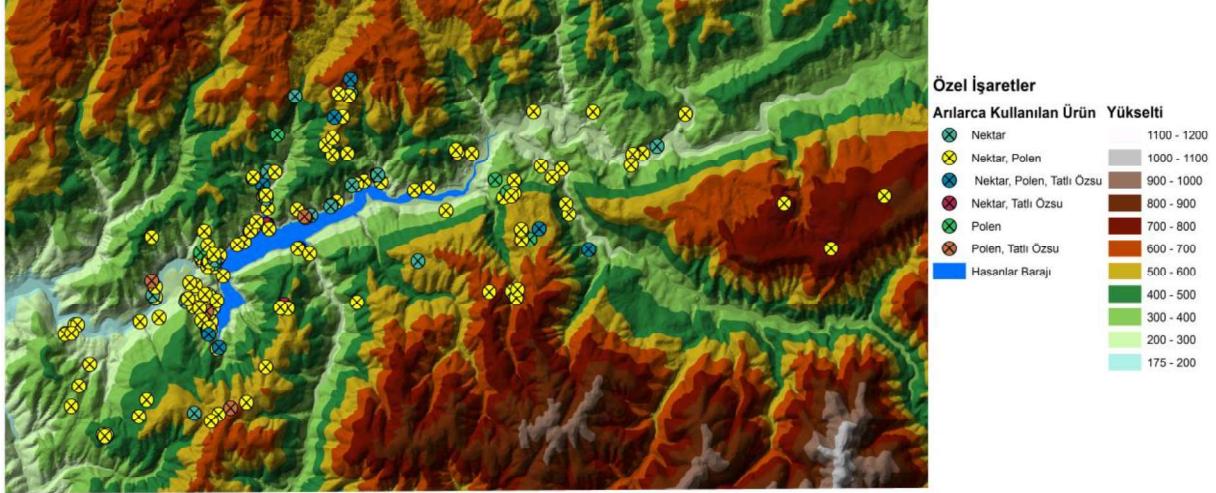
		Yoğurt otu, Dil kanatan	Yoğurt otu, yamaç, taşlık alan	Terofit	4-7	Nektar
RUBIACEAE	183	<i>Galium aparine</i> L.				
	184	<i>Galium album</i> Miller subsp. <i>prusense</i> (C. Koch) Ehrend. & Karendl.	Yoğurt otu	Hemikriptofit	6-8	Nektar
	185	<i>Galium verum</i> L. subsp. <i>verum</i>	İlkbahar yoğurt otu	Kamefit	5-8	Nektar
	186	<i>Populus tremula</i> L.	Titre kava	Fanerofit	3-4	Polen, Tatlı Özsü
	187	<i>Populus nigra</i> L. subsp. <i>nigra</i>	Kara kava	Fanerofit	3-4	Polen, Tatlı Özsü
SALICACEAE	188	<i>Salix alba</i> L.	Ak kava	Fanerofit	3-5	Nektar, Polen, Tatlı Özsü
	189	<i>Salix caprea</i> L.	Keçi söğütü	Fanerofit	4-5	Nektar, Polen, Tatlı Özsü
	190	<i>Salix amplexicaulis</i> Bory & Chaub.	Karşılıklı yapraklı söğüt	Fanerofit	4-5	Nektar, Polen
SANTALACEAE	191	<i>Osyris alba</i> L.	Süpürge çalısı	Fanerofit	4-7	Nektar
	192	<i>Saxifraga cymbalaria</i> L. var. <i>cymbalaria</i>	Sarı çiçekli taşkuran	Terofit	3-9	Nektar, Polen
SAXIFRAGACEAE	193	<i>Digitalis ferruginea</i> L. subsp. <i>ferruginea</i>	Yüksük otu	Terofit	6-9	Nektar, Polen
	194	<i>Scrophularia canina</i> L. subsp. <i>bicolor</i> (Sm.) Greuter	Köpek sıracı otu	Hemikriptofit	4-7	Nektar, Polen
SCROPHULARIACEAE	195	<i>Scrophularia scopolii</i> [Hoppe ex] Pers var. <i>scopolii</i>	Tüylü sıracı otu	Hemikriptofit	4-8	Nektar, Polen
	196	<i>Veronica cymbalaria</i> Bodard.	Acı yavşan otu	Hemikriptofit	1-5	Nektar, Polen
	197	<i>Verbascum blattaria</i> L.	Siğirkuyruğu	Hemikriptofit	5-7	Nektar, Polen

Çizelge 2 (devam). Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkiler

SOLANACEAE	198	<i>Datura stramonium</i> L.	Şeytan elması, Boru çiçeği	Yol kenarı	Terofit	5-11	Nektar, Polen			
	199	<i>Solanum dulcamara</i> L.	Yaban yasemini	Yol kenarı	Hemikriptofit	5-9	Nektar, Polen			
	200	<i>Solanum nigrum</i> L. subsp. <i>schultesii</i> (Opiz) Wessely	İt üzümü	Sulak alan, kayalık	Terofit	6-11	Nektar, Polen			
TAMARICACEAE	201	<i>Tamarix tetrandra</i> Palas. ex Bieb.	İlgin	Yol kenarı	Fanerofit	5	Nektar, Polen			
THYMELAEACEAE	202	<i>Daphne pontica</i> L.	Dafne, Sırmağı	Orman içi	Kamefit	3-8				
TILIACEAE	203	<i>Tilia tomentosa</i> Moench	İhlamur	Açık alan	Fanerofit	6	Nektar, Polen, Tatlı Özsü			
ULMACEAE	204	<i>Celtis australis</i> L.	Çitlembik	Açık alan, yol kenarı	Fanerofit	3-5	Nektar, Polen			
	205	<i>Ulmus minor</i> Miller subsp. <i>minor</i>	Karaağaç	Yol kenarı	Fanerofit	3-4	Polen, Tatlı Özsü			
VERBENACEAE	206	<i>Verbena officinalis</i> L.	Mine çiçeği	Orman içi açıklık	Hemikriptofit	6-8	Nektar			
VITACEAE	207	<i>Vitis sylvestris</i> Gmelin	Üzüm	Kum	Fanerofit	5-6	-			

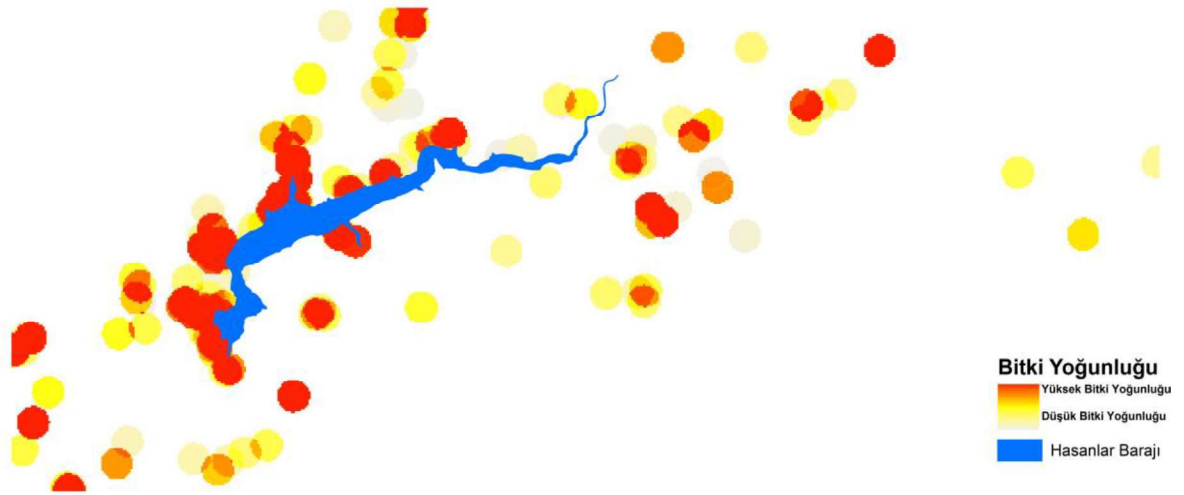
Ballı Bitkilerin Alansal Dağılımı

Çalışma alanında yayılış yapan ballı bitkilerin alanda dağılımına bakıldığında, çoğunluğu hem nektar hem de polen içeren (141 takson) ballı bitkilerin özellikle baraj gölü civarında; su kaynağına yakın alanlarda ve 175 m- 300 m arasında değişen, düşük rakımlı alanlarda yayılış yaptığı görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Araştırma alanındaki ballı bitkilerin arılar tarafından kullanılan ürünlerine ve yükseltiye göre dağılımı

Ballı bitkilerin yayılış yoğunluğunu belirlemek için ArcGIS kullanılarak yapılan yoğunluk haritası incelendiğinde özellikle baraj gölü civarında bitki yoğunluğunun fazla olduğu; yükselti arttıkça ve su kaynağından uzaklaştıkça ballı bitkilerin oranında azalma olduğu görülmektedir (Şekil 3 ve Şekil 4).

Şekil 4. Ballı bitkiler yoğunluk haritası

Arazi kullanım durumuna göre ballı bitkiler en yoğun olarak baraj çevresinde bitki çeşitliliği bakımından zengin olan açıklık alanlarda, baraj gölünün kenarlarında, ziraat alanlarında ve vadi içlerindeki yalancı makiliklerde yayılış yaptığı görülmektedir. Ayrıca verimli orman alanlarında da yayılış göstermekle birlikte gerek kapalılığın fazla olması, gerekse de toprağın yeterince güneş ışığı alamaması nedeniyle bu bitkilerin verimli orman alanlarında yoğunluğunun az olduğu düşünülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Araştırma alanında yayılış yapan ballı bitkilerin arazi kullanımını bakımından dağılımı

Tartışma

Çalışma alanında bitki türlerinin familyalara göre dağılımları incelendiğinde Fabaceae (34 takson) ve Asteraceae (22 takson) familyalarına ait türlerin en çok taksonu barındırdığı görülmüştür. Antalya’da yapılan bir çalışmada Fabaceae familyasına ait bitki türlerinin polenlerinin, hem protein hem de mineral maddelerce çok daha zengin olduğundan bal arıları tarafından en fazla tercih edilen polenler arasında olduğu belirtilmektedir (Baydar ve Gürel, 1998). Fabaceae familyasına ait bitkilerin çiçek yapısı, arılar için polen toplama kolaylığı yönünden diğer çiçeklerin yapısına kıyasla daha güç ve zahmetli olmasına rağmen; arıların bu tip çiçeklerde ısrarlı olmaları polende kaliteye önem verdiklerinin göstergesi olarak belirtilmektedir. Baydar ve Gürel (1998) tarafından yapılan bu çalışmada arıların en çok tercih ettiği bir diğer familya Asteraceae olmuştur. Bu da Hasanlar Barajı çevresindeki nektar ve polen içeren bitkilerin arı tarafından tercih edilme olasılığının yüksek olduğunu düşündürmektedir.

Çalışma alanında yayılış yapan bazı taksonların yüksek nektar verimine sahip olduğu belirtilmektedir (Anonim, 2015b). Çalışma alanında yayılış yapan taksonlardan en yüksek verime sahip olanlar gümüşi ıhlamur (*Tilia tomentosa* Moench), yalancı akasya (*Robinia pseudoacacia* L.), Aktaş yoncası (*Melilotus alba* Medik.), Ova akçaağacı (*Acer campestre* L.) gibi taksonlardır. Bu taksonların hektarda ortalama 200 kg ve üzerinde nektar verebildiği belirtilmektedir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Araştırma alanında yayılış yapan bazı ballı bitkilerin nektar verimleri (Anonim, 2015b)

Türkçe Adı	Latince Adı	Nektar verimi (kg/ha)
Kestane	<i>Castanea sativa</i> Mill.	30-120 kg
Ova akçaağacı	<i>Acer campestre</i> L.	200-400 kg
Yalancı akasya	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	1000 kg
Ak söğüt	<i>Salix alba</i> L.	100-120 kg
Keçi söğüdü	<i>Salix caprea</i> L.	100-200 kg
Gümüşi ihlamur	<i>Tilia tomentosa</i> Moench	1200 kg
Kızılcık	<i>Cornus mas</i> L.	20 kg
Alıç	<i>Crataegus</i> sp.	35-100 kg
Armut ağacı	<i>Pyrus communis</i> L.	8-20 kg
Erik ağacı	<i>Prunus domestica</i> L.	20-30 kg
Ilgın	<i>Tamarix</i> sp.	25 kg
Kuşburnu	<i>Rosa canina</i> L.	10-20 kg
Çakal eriği	<i>Prunus spinosa</i> L.	25-40 kg
Mürver	<i>Sambucus nigra</i> L.	80 kg
Aktaş yoncası	<i>Melilotus alba</i> Medik.	200-500 kg
Lahana	<i>Brassica oleracea</i> L.	20-30 kg
Hindiba	<i>Cichorium intybus</i> L.	100 kg
Gazalboynuzu	<i>Lotus corniculatus</i> L.	15-30 kg
Ak üçgül	<i>Trifolium repens</i> L.	100-250 kg
Kırmızı üçgül	<i>Trifolium pratense</i> L.	25-50 kg

Ülkemizde bal üretiminin 2015 yılında bir önceki yıla göre %4,0 artarak 107 665 ton olduğu belirtilmektedir (Anonim 2015c). Ancak ülkemiz arıcılık için çok elverişli olmasına rağmen beklenen bal üretimi ve ticaretinin yapılmadığı belirtilmektedir (Çeliker, 2002; Kekeçoğlu ve ark., 2007). TÜİK 2015 verilerine göre, Düzce ili diğer iller ile kıyaslandığında, 421 ton ile son sıralarda yer almaktadır (Anonim 2015c).

Sonuç ve Öneriler

Kanat ve dil uzunlukları bakımından Türkiye ortalamasının çok üzerinde değerlere sahip olan Yığılca arısının ileriki yıllarda Düzce'nin bal üretiminin Türkiye sıralamasındaki yerini üst noktalara taşıması muhtemeldir. Bu amaçla arının bal yapımında kullanabileceği bitkilerin, bu bitkilerin yayılış alanlarının ve yoğun olarak buldukları alanların üretici tarafından bilinmesi hem kovanların yerleştirileceği noktaların seçiminde hem de yüksek bal verimi elde etmelerinde üreticiye fayda sağlayacaktır. Ayrıca alanda doğal olarak yetişen ve yüksek miktarda polen ve nektar içeren bitkilerin tarımı da teşvik edilmelidir.

Yığılca-Aksu Köyü'nde yatırım süreci başlayan ve 2018 yılında üretime geçmesi beklenen çimento fabrikasının da, öncelikle inşaat aşamasında bölgede yayılış yapan ballı bitkilerin yaşam alanlarına zarar vereceği, üretime geçildikten sonra da havaya yayılacak çimento partiküllerinden dolayı hem Yığılca arısının hem de faydalandığı ballı bitkilerin olumsuz etkileneceği düşünülmektedir. Bölgede yapılacak yatırımlar planlanırken, bilimsel çalışmalarla önemli bir genotip olduğu ortaya konulan Yığılca arısının hayatının devamı ve yüksek bal üretimi için muhtaç olduğu besinleri elde ettiği bitkilerin korunmasına öncelik verilmelidir.

Çalışma alanında yayılış yapan taksonlardan en yüksek nektar verimine sahip olan, Gümüşi ihlamur (*Tilia tomentosa* Moench), Yalancı akasya (*Robinia pseudoacacia* L.), Aktaş yoncası (*Melilotus alba* Medik.), Ova akçaağacı (*Acer campestre* L.) gibi yüksek nektar verimine sahip olan taksonların arıcılık yapılan yerlerde yetiştirilmesi teşvik edilmelidir.

Birçok bitki türünü barındıran araştırma alanı; doğal yapısı nedeniyle piknik amacıyla en çok tercih edilen yerlerden ve Düzce İli Doğa Parkurları güzergâhlarından biridir. Ayrıca yelken yarışları gibi su sporu faaliyetlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Son zamanlarda

popülaritesi artan alan, ekoturizm yönünden de iyi bir planlama yapılarak değerlendirilmelidir.

Hasanlar Barajı ve çevresinde jeolojik yapısı dolayısıyla taş ocağı olarak işletilen, Hecinler ve Salavat köyleri civarlarında, iki taş ocağı mevcuttur. Alanda bulunan birçok endemik, nadir ve ballı bitki türü taş ocaklarının habitatlarına zarar vermesi dolayısıyla tehlike altındadır.

Teşekkür

Bu çalışma Düzce Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından BAP-2008.02.01.016 nolu proje ile desteklenmiştir.

Kaynaklar

- Anonim2015a.<http://www.fao.org/forestry/30290-030a9b2e8b2f81084007140f30e38d230.pdf> (Melliferous plants for Cameroon Highlands and Adamaoua Plateau honey).
- Anonim2015b.<http://www.beyazkovan.com/index.php?option=comcontent&task=view&id=168&Itemid=142>
- Anonim 2015c. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21822>
- Anonim 2015d. http://en.wikipedia.org/wiki/Melliferous_flower
- Anonim 2016. <http://www.okrangelandswest.okstate.edu/files/wildlife%20pdfs/EPP-7155.pdf> (Mulder, P., Nectar and Pollen Plants of Oklahoma, Oklahoma Cooperative Extension Service EPP-7155).
- Anonim. 1986-1995. Bolu Orman Bölge Müdürlüğü Düzce Orman İşletme Müdürlüğü Merkez Bölgesi Amenajman Planı
- Atik, A. D., Öztekin, M., Erkoç, F. 2010. Biyoçeşitlilik ve Türkiye'deki Endemik Bitkilere Örnekler. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 30 (1): 219-240
- Bakan, A., 2009. Balın Gizemi. Bilim ve Teknik, Yıldız Takımı eki Sayı:10: 8-11
- Baydar, H. ve F. Gürel. 1998. Antalya Doğal Florasında Bal Arısı (*Apis mellifera*)'nın Polen Toplama Aktivitesi, Polen Tercihi ve Farklı Polen Tiplerinin Morfolojik ve Kalite Özellikleri. Tr. J. of Agriculture and Forestry 22: 475– 482
- Bilgen, M. 2004. Batı Antalya Yöresi Florasında Bulunan Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Belirlenmesi ve Arıcılık Açısından Değerlendirilmesi. TÜBİTAK TOGTAĞ Proje 2674, 2004: 1-45
- Çeliker, S. A., 2002. Arıcılık, Sayı 1, Nüsha 9, Aralık 2002. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Raporları. ISSN 1303-8346.
- Davis, P. H. (ed.) 1965-1988. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Volume: 1-9, Edinburg University Press, Edinburg.
- Erdoğan, Y., Dodoloğlu, A. 2005. Bal arısı (*Apis mellifera* L.) Kolonilerinin Yaşamında Polenin Önemi. Uludağ Arıcılık Dergisi 2005-5.
- Erdoğan, Y., Dodoloğlu, A., Zengin, H. 2005. Farklı Çevre Koşullarının Bal Kalitesi Üzerine Etkileri. Atatürk Üniv., Ziraat Fakültesi Dergisi 36 (2): 157-162.
- Görcelioğlu, E., Günay, T., Karagül, R., Aksoy, N., Başaran, M.A. 1999. 19-21 Mayıs 1998 Batı Karadeniz Seli Nedenleri, Alınması Gerekli Önlemler ve Öneriler (Bilim Kurulu Raporu). TMMOB Orman Mühendisleri Odası Yayın No: 2, Ankara.
- Gösterit, A., Kekeçoğlu, M., Çıkılı, Y. 2012. Yığılca Yerel Bal Arısının Bazı Performans Özellikleri Bakımından Kafkas ve Anadolu Bal Arısı Irkı Melezleri ile Karşılaştırılması. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 7 (1):107-114.
- Grozeva, N. 2011. Possibilities For Providing Bee Pasture From Nectariferous Plants in Sinite Kamani Natural Park – Sliven. Trakia Journal of Sciences 9 (2):15-21.
- Güneş Özkan, N. 2009. Hasanlar Baraj Gölü (Düzce) ve Çevresinin Florası. Yüksek Lisans Tezi. Düzce Üniversitesi (Danışman Yrd. Doç. Dr. Necmi Aksoy).

- Güneş Özkan, N., Aksoy, N. 2013. Yığılca Yöresinin Ballı Bitkileri. Ekoloji 2013 Sempozyumu Bildiri Kitabı, syf. 256.
- Karaca, A. 2008. Aydın Yöresinde Bal Arılarının (*Apis mellifera* L.) Yararlanabileceği Bitkiler ve Bazı Özellikleri. ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi 5(2):39-66
- Kekeçoğlu, M. 2007. Türkiye Bal Arılarının mtDNA ve Bazı Morfolojik Özellikleri Bakımından Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma, Doktora Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Zootekni Anabilim Dalı (Danışman: Prof. Dr. M. İhsan Soysal).
- Kekeçoğlu, M., Gürcan, E. K. Soysal, M. İ. 2007. Türkiye Arı Yetiştiriciliğinin Bal Üretimi Bakımından Durumu. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi 4(2) 227.
- Özhatay, N., Koçyiğit, M., Bona, M. 2010. İstanbul'un Ballı Bitkileri. İstanbul.
- Özmen N., Alkın, E. 2006. Balın Antimikrobiyal Özellikleri ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri. Uludağ Arıcılık Dergisi syf:155-160.
- Özyuvacı, N. 1999. Meteoroloji ve Klimatoloji, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, Fakülte Yayın No: 460, İstanbul.
- Paschalis C. H. 1997. The Honey bee and the beekeeping Techniques. Agricultural University of Athens. Greece.
- Sıralı, R., Deveci, M. 2002. Bal Arısı (*Apis mellifera* L.) İçin Önemli Olan Bitkilerin Trakya Bölgesinde İncelenmesi. Uludağ Arıcılık Dergisi 2(1):17-26.